

El trencaclosques bàltic

Iugoslàvia: la fi del trencaclosques

Problemes nacionals i ètnics, crisi econòmica i transició a la democràcia marquen el complicat moment actual de Iugoslàvia, que podria fins i tot acabar amb la federació.

El típic pont turc de la ciutat de Mostar, a Bòsnia-Herzegovina.

XAVIER DURAN

En un àrea de serveis de l'autopista italiana que porta a Trieste, un jove croat comenta, amb quatre paraules d'italià, que a Eslovènia i a Croàcia hi ha avui democràcia i que a la resta de Iugoslàvia no. I amb l'ajut de la mímica imita un soldat disparant amb el fusell, per fer veure un dels perills que des de fa uns mesos amenacen croats i eslovens: la intervenció de l'exèrcit.

És un ràpid i simple resum d'una part del problema iugoslau. El fet que Eslovènia i Croàcia hagin celebrat eleccions lliures i els comunistes –tot i reformats– hagin estat batuts, representa una de les causes del moviment que sacseja aquella federació del sud d'Europa. Però Iugoslà-

via és prou complex perquè la transició del comunisme a la democràcia parlamentària no sigui més que una de les parts que provoca el conflicte.

Un recorregut per Iugoslàvia pot donar idea del que significa aquest estat artificial, nascut el 1918 i que ha viscut una curta però ben moguda història. Tres religions, tres llengües –si considerem serbi i croat com la mateixa llengua, cosa que els croats no tenen tan clar– dos alfabets –latí i ciríl·lic–, sis repúbliques i multitud de minories. De les mesquites de Bòsnia-Herzegovina es pot passar a les esglésies catòliques de Croàcia i Eslovènia o a les ortodoxes de Sèrbia. Podem prendre l'habitual cafè turc a Mostar o a Dubrovnik i sentir-nos a Ljubljana com si fossim a Àustria. Podem veure el subde-

svolupament de Montenegro i l'aspecte ric d'Eslovènia. I podem dir, per ara, que som a Iugoslàvia. Però no és gens segur que d'aquí a un temps aquest nom signifiqui res.

Efectivament, Iugoslàvia avui és un simple nom i d'aquí a uns mesos pot ser un record. Fins i tot membres del govern federal, presidit pel croat Ante Markovic, reconeixen que avui a Iugoslàvia no mana ningú, perquè cada república fa la seva. Eslovènia ha decidit que qualsevol llei federal ha de ser ratificada pel seu Parlament i ja n'ha deixat en suspens més d'una trentena. Croàcia i Eslovènia fan els seus projectes de confederació, per si els serbis, fins ara els que han dominat la federació, es neguen a negociar una nova estructura d'estat. Si a més pensem que

Franjo Tuđman. Eslovens i croates mostren el seu nacionalisme a les plaques de matrícula. Ljubljana té l'encant de les ciutats centroeuropees. I bitllets iugoslau

no hi ha ni televisió ni ràdio federal i que el Parlament de Belgrad poca cosa té a fer, conclourem que Iugoslàvia es desfà. Només cal esperar per saber la manera com això es produeix i el resultat que en surt.

És difícil pensar que un estat tan heterogeni pogués tenir una trajectòria diferent. La unió entre croats, eslovens i serbis, el 1918, havia de significar la unió entre nacions que havien patit dominacions diverses, unes per part dels turcs, altres per part dels austro-hongaresos. Cap d'aquestes nacions havia d'imposar-se a les altres. Però els serbis s'han convertit en hegemònics. A més, alguns conflictes internacionals, com la II Guerra Mundial, no han ajudat a afermar la convivència.

La primera Iugoslàvia, el regne dels serbis, croats i eslovens, va morir el 1941. Després, el *Marsala* –Mariscal– Tito va mantenir un règim que significava un socialisme que diferenciava Iugoslàvia d'altres països comunistes. Al mateix temps, es va moure amb prou habilitat, ambigüitat i, sobretot, contundència, per a mantenir la unitat de la federació. A més d'evitar que el nou liderat fos discutit, va afegir a les sis repúbliques dues províncies autò-

nomes dins Sèrbia: Kosovo i Vojvodina. Tenia l'objectiu d'evitar que Sèrbia es pogués oposar amb facilitat a la voluntat de les altres repúbliques.

Tito va morir, tot i que en alguns hotels i restaurants encara es pot menjar sota la seva mirada. Fins i tot algunes botigues mantenen el seu retrat. Però després de la seva mort, els comunistes no ho tenien tan fàcil per mantenir el règim.

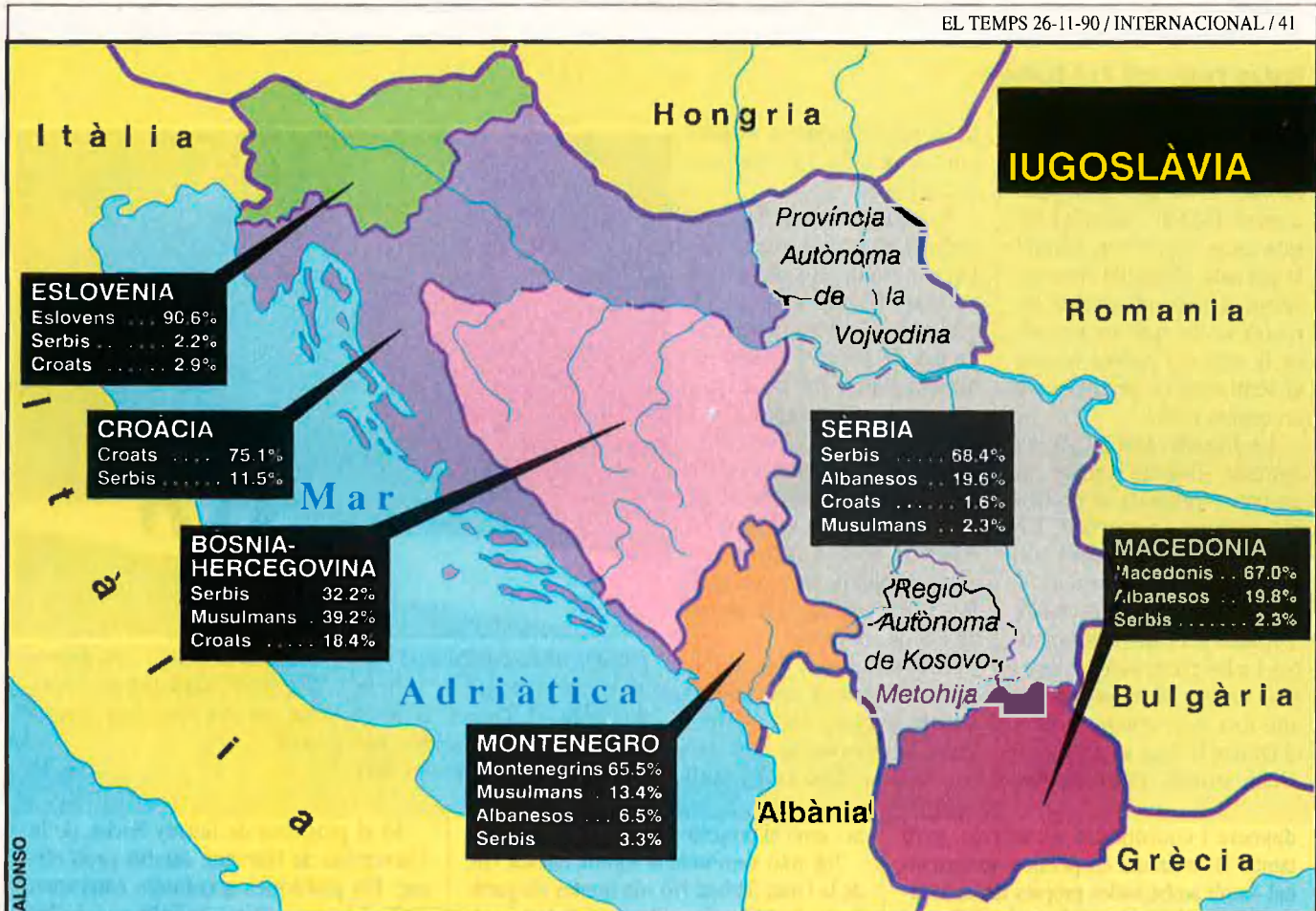
Les tensions s'han intensificat des del 1987. Aquell any, aparegué a Sèrbia un nou líder: Slobodan Milosevic. Amb un discurs recolzat en el nacionalisme serbi, es va convertir en la figura política més important d'aquella república. Entre les seves decisions, hi trobem la d'eliminar l'autonomia de Kosovo i de Vojvodina. A més, ha utilitzat un llenguatge duríssim contra el nacionalisme croat i eslovè.

El cas de Kosovo, per la violència que ha generat, és força conegut. Aquell territori és de majoria albanesa –un 90%–. Desenes de morts, prohibició de la premsa, ràdio i televisió de llengua albanesa i detenció de diversos ex-parlamentaris i ministres han estat, per ara, el resultat de la política de Milosevic, que s'oposa a qualsevol tipus de diàleg o negociació

amb els vora dos milions d'albanesos de Kosovo.

Mentre, el mateix Milosevic ha aconseguit mobilitzar les minories sèrbies en d'altres repúbliques. Així, a Croàcia hi ha un 11'5% de població sèrbia, que en els darrers mesos ha provocat diversos conflictes. El mes de maig, Franjo Tuđman, de la Hrvatska Demokratska Zajednica –HDZ, Unió Democràtica de Croàcia– va guanyar les eleccions. Tuđman és un ex-comunista –declara que, de pensament, va deixar de ser comunista fa quaranta anys–, empresonat diverses vegades abans i després de la mort de Tito. Segons Tuđman, Tito va tenir seguidors perquè havia declarat que lluitaria pels drets de Croàcia –Tito era croat– i pel dret a l'autodeterminació. La campanya de HDZ va ser clarament nacionalista.

Però en el mes d'agost, els serbis de Croàcia van fer un referèndum, amb resultat favorable a la seva autonomia dins la república croata. Milosevic donava i dóna suport a aquest dret dels vora tres milions de serbis que viuen fora de la seva república, tot i negar, contradictòriament, l'autonomia dels albanesos de Kosovo en el seu propi territori.

Mapa de Iugoslàvia.

Els serbis han realitzat diverses accions. En ciutats on signifiquen un percentatge important o fins i tot són majoria, com Knin —a uns cinquanta quilòmetres de la important ciutat costanera de Split— han tallat les comunicacions per tren i carretera. Una via tan important com la que porta de Zagreb, capital de Croàcia, a Split està tallada des de fa temps. Si tenim en compte que Iugoslàvia no es distingeix per tenir una xarxa de carreteres gaire desenvolupada i moderna, comprendrem que aquest tall de comunicació entre la Croàcia interior i la de la costa provoca importants pèrdues econòmiques, que, segons alguns càlculs, poden ser 100 milions de pessetes setmanals per a les empreses croates.

Tudjman té el suport del Parlament croata. A mitjan mes d'octubre, en un encès discurs —que es podia sentir per ràdio a restaurants i botigues, ja que el comentari polític supleix sovint la música ambiental en aquests establiments—, va rebre molts aplaudiments i ni en aquella ocasió ni en entrevistes publicades a l'estranger ha evitat referir-se al "terrorisme serbi".

Tudjman ha estat acusat a Belgrad de demagog populista i de feixista. El con-

flicte croat no va malament a Milosevic per distraure l'atenció sobre els problemes de Kosovo. Però tal com diuen a Zagreb, els serbis a Croàcia estan més segurs que els albanesos a Kosovo.

Però, a més d'aquestes accions per tallar carreteres, podria haver-hi plans més rebuscats. Fa unes setmanes, van detenir dos iugoslavs i dos estrangers, acusats de voler atemptar contra algun dels líders serbis a Croàcia. Per a Tudjman, això podria ser una acció premeditada per exaltar els ànims de l'exèrcit i provocar-ne la intervenció. Un pla ben maquiavèlic.

Eslovènia té unes característiques ben diferents de Croàcia. Els eslovens són el 90% de la població. A més, Croàcia té moltes diferències dintre el seu territori. Zagreb és una ciutat ben bé centreuropea, mentre la costa sud mostra influència turca. Eslovènia és un territori més petit i més uniforme.

Quan s'ha viatjat per la resta de Iugoslàvia, entrar a Eslovènia significa un canvi extraordinari. De sobte, les carreteres són de qualitat, el paisatge ben diferent, la gent porta un altre tipus de vida. Ljubljana podria passar per una elegant ciutat austríaca. El nivell de vida és molt més alt, com

ho prova el fet que la gasolina costa 2 dinars —unes 20 pessetes al canvi d'octubre— més per litre. A la primavera va celebrar eleccions lliures. El primer ministre és el jove demòcrata-cristià Lojze Peterle, de la formació centrista Demos.

El dos de juliol, Eslovènia adoptava una resolució segons la qual aquella república es convertia en sobirana. A més, reivindiquen el dret d'autodeterminació, per abandonar, si així ho decideixen, la federació iugoslava. També ha decidit obrir representacions a l'estranger. En va obrir recentment una a Viena i un altra als Estats Units.

A més de raons culturals i històriques, Eslovènia té raons econòmiques per a no seguir lligada a Iugoslàvia. Les seves clares característiques occidentals i el seu nivell econòmic fan que miri la CEE amb molt d'interès. La situació econòmica iugoslava no pot resultar gens atractiva per a ningú, però especialment per als eslovens. Peterle ha dit que han de protegir la seva economia d'un segon xoc inflacionista.

Croàcia i Eslovènia han elaborat un projecte de confederació. Preveuen la lliure circulació de capital i mà d'obra, unió

Entre l'exèrcit i el futbol

En aquests moments, es pot dir que només hi ha dues coses que funcionen a nivell federal: l'exèrcit i les seleccions esportives. Durant la passada Copa del Món de futbol, a Itàlia, un dirigent esportiu va dir que els triomfs de la selecció podien revifar el sentiment de pertinença a un mateix estat.

La Jugoslavanska Ljudska Armada -Exèrcit Popular Iugoslau- representa un problema molt més important. Un 80% dels comandaments són serbis. L'exèrcit es manté fidel al titisme i a la federació. S'oposen als canvis democràtics i a les pretensions eslovenes i croates. Però tot i que es tem una intervenció militar, el fet que hi hagi soldats eslovens, croates, albanesos i de

les altres minories fa evident que seria difícil trobar una unitat d'acció.

Uns dels elements que cal considerar és la Defensa Civil, composta per dos milions de persones. Es tracta de civils preparats per a intervenir en cas de ser mobilitzats. El govern eslovè es va atribuir l'autoritat sobre aquest cos. I l'exèrcit iugoslau va ocupar la seu de la defensa civil a Ljubjana i va confiscar les armes. Deixar un arsenal en mans de civils a Eslovènia o Croàcia podria ser molt perillós per al governs de Belgrad en cas de conflicte.

Moltes accions dels serbis de Croàcia, ben aprofitades des de Belgrad, tenen com a objectiu provocar la intervenció militar. Des de fa molt

mesos, tota la federació viu amb aquesta amenaça però la diversitat, ja fomentada, de la composició de l'exèrcit pot fer que un pas endavant dels

militars no tingui un desenllaç ràpid, sinó que desemboqui en una vertadera guerra civil.

X. D.

duanera i coordinació de serveis, però també la sobirania en política internacional -amb ambaixades pròpies de cada república, però amb coordinació confederal d'alguns aspectes- i exèrcit propi formant una mena de mini-OTAN iugoslava.

Es molt difícil que Sèrbia accepti aquest projecte. I això forçaria eslovens i croates a intentar formar, com ha declarat Peterle, una confederació entre les dues repúbliques. Però el problema iugoslau ja no es redueix a eslovens i croats contra serbis. El 15 de setembre, el nou Partit dels Musulmans de Bòsnia anunciava en un gran míting, que si Croàcia i Eslovènia deixen la federació, Bòsnia-Herzegovina no s'hi quedarà. Amb musulmans, serbis i croats en aquella república, un partit creat recentment ja s'ha escindit en dues tendències: pro-islamites i pro-europeus. Fins i tot a Montenegro hi ha problemes. Situada entre Bòsnia-Herzegovina i Albània, hi trobem dues tendències: la dels que volen ser serbis i la dels que volen afirmar la identitat montenegrina.

També hi ha problemes més locals. Els musulmans de la regió de Novi Pazar Sanjak, dividida entre Serbia i Montenegro després de 1945, demanen autonomia i la integració a Bòsnia-Herzegovina. Finalment, queda Macedònia, que va ser dividida entre Grècia, Bulgària i Sèrbia abans del naixement de Iugoslàvia. En unes polèmiques eleccions van vèncer els comunistes reformats, que han estat crí-

tics amb el projecte federal serbi.

Tot això s'enfronta al somni, encara viu, de la Gran Sèrbia. No són només els partidaris de Milosevic ni els socialistes els que lloen la pàtria sèrbia. L'escriptor Dejan Lucic, del Moviment Serbi de Renovació, que, segons declara, lluita per l'establiment del capitalisme a Sèrbia, reclama, en cas de desfeta iugoslava, una Gran Sèrbia, amb uns límits que serien, a l'est, les fronteres iugoslaves i a l'oest "la línia de sang vessada pels croats". Zarko Gabrilovic, líder religiós que denuncia "la destrucció de les ànimes pel comunisme", reclama autoritat sobre les regions amb important presència sèrbia.

Tots els problemes ètnics i de democratització estan amanits amb la tercera causa de tensions: la crisi econòmica. Hi ha, entre altres, bitllets de 20.000 dinars i d'1.000.000 de dinars. Són valors de fa un parell d'anys. La inflació i la devaluació de la moneda va obligar a donar al dinar una nova cotització i ja circulen bitllets nous. Per als vells, cal traure quatre zeros. Per tant, un bitllet de 20.000 dinars vells només en val dos de nous i això són 20 pesetes.

Aquesta darrera quantitat es refereix al canvi en el mes d'octubre. El valor de la moneda varia constantment, i també els preus. El 1986, un dòlar valia 379'22 dinars. El 1988 ja valia 1.386 dinars. Ara, amb el nou dinar, un dòlar en valia uns deu.

Ni el programa de Jeffrey Sachs, de la Universitat de Harvard, sembla prou eficaç. Els problemes econòmics contrasten amb el bon assortiment d'algunes de les nombroses Free Shops, on tothom, iugoslau o estranger, pot comprar en marcs alemanys o en dòlars productes d'importació.

La inflació anual era de 89% el 1986 i del 168% el 1987. Algun any ha superat el 2.500% si bé aquesta tendència s'ha trencat. Però hi ha força atur i els joves no veuen clar el seu futur.

Amb aquest panorama, apostar per Iugoslàvia no sembla un bon negoci. Per al president croat, la federació està definitivament morta. Les eleccions del desembre a Sèrbia poden donar alguna clau. Però, com hem vist, serbis d'un abanda o altra no transigeixen en la qüestió nacional.

Potser els serbis es resignen a perdre Eslovènia. Però Croàcia, amb límits no tan definits i major percentatge de serbis, ho té més difícil. El ministre italià d'Afers Estrangers, per la seva banda es declarava partidari de la confederació, però totalment oposat a qualsevol escissió.

Amb una crisi econòmica que obliga a una solució ràpida, la violència interètnica, la intransigència sèrbia, la transició democràtica i l'amenaça d'intervenció de l'exèrcit, el trencaclosques iugoslau sembla a punt de desfer-se. Falta saber, però, on anirà a parar cada peça.

Xavier Duran